

УДК 371.13:373.31

Алла ЗИМУЛЬДІНОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) pedfak_ddpu@ukr.net

Любов СКАЛИЧ,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ ЗА НОВИМИ ЛІТЕРАТУРНИМИ ЧИТАНКАМИ ДЛЯ 3 КЛАСУ

У статті висвітлено особливості підготовки майбутніх учителів до роботи з новими літературними читанками для учнів 3 класу різних авторів. Подано порівняльний аналіз цих читанок із урахуванням вимог шкільної програми та відповідно до принципів доступності, наступності й перспективності, змістовності. Розкрито методику опрацювання народних та літературних творів, уміщених у підручниках з літературного читання.

Ключові слова: *програми, підручники, літературні читанки, аналіз, принципи, доступність, змістовність, наступність, перспективність, освітній процес.*

Лит. 8.

Alla ZYMULDINOVA,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy and Methods of primary education Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) pedfak_ddpu@ukr.net

Liubov SKALYCH,

Candidate of psychological Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy and Methods of primary education Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych)

TRAINING OF THEACHERS TO WORK FOR NEW LITERARY READER FOR CLASS 3

The article reveals the training of future teachers to the work according to the new literary readers for the pupils of the 3rd form of different authors. It gives the comparative analysis of different authors' readers. The literary readers are analyzed

according to the school curriculum on the principles of availability, prospects, content. It discloses the methodics of work with folk and literary compositions contained in textbooks on reading.

Key words: curriculum, textbooks, literary readers, analysis, principles, availability, consistency, continuity, perspective, educational process.

Ref. 8.

Алла ЗИМУЛЬДИНОВА,

*доцент кафедри педагогіки і методики начального обучения
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) redfak_ddpu@ukr.net*

Любовь СКАЛЫЧ,

*доцент кафедри педагогіки і методики начального обучения
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч)*

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К РАБОТЕ С НОВЫМИ УЧЕБНИКАМИ ПО ЛИТЕРАТУРНОМУ ЧТЕНИЮ ДЛЯ 3 КЛАССА

В статье раскрыты особенности подготовки будущих учителей к работе с альтернативными новыми учебниками по литературному чтению для 3 класса. Представлен сравнительный анализ этих учебников с учетом требований программы и в соответствии с принципами доступности, преемственности и перспективности, содержательности. Описана методика изучения народных и литературных произведений.

Ключевые слова: программы, учебники, литературное чтение, принципы, доступность, содержательность, преемственность, перспективность, образовательный процесс.

Лит. 8.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли початкова школа реформована й перейшла на новий зміст освіти, є потреба в підготовці майбутніх учителів до роботи за новими читанками для третього класу. Аналіз анкетування, здійсненого у хорі констатувального експерименту, проведеного зі студентами групи ПОА-41 факультету початкової та мистецької освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, засвідчив брак у студентів системних знань, умінь професійного спрямування. Це вимагає цілеспрямованого формування умінь працювати з новими навчальними програмами і підручниками з гуманітарних дисциплін 3 класу. Такий стан речей зумовлений спрямованістю освітньо-виховного процесу насамперед на передачу знань і нехтування цілеспрямованим формуванням

конкретних умінь і навичок. Констатовано, що розв'язанню проблеми може слугувати фахова методика або спецкурс «Нові навчальні програми та підручники для початкової школи», що передбачає використання у процесі навчання майбутніх вчителів педагогічних технологій, дидактичних засобів, які б допомагали цілеспрямовано розвивати компетентність студентів в орієнтуванні програмах і підручниках з літературного читання, у складанні конспектів уроків та проведення їх у формі ділової гри на заняттях з цих дисциплін. Як бачимо, тема статті є актуальною.

Аналіз досліджень. Питанням підготовки вчителя до роботи в початковій школі приділяється належна увага (А.Алексюк, Є.Гончаренко, М.Євтух, І.Зязюн, В.Сухомлинський та ін.). Зокрема це питання вдосконалення технологій навчання майбутніх учителів (В.Бондар, О.Мороз, О.Пехота, О.Савченко та ін.), оптимізації методів і прийомів професійної підготовки (М.Поташник, Т.Яценко та ін.), орієнтації студентів вищих педагогічних навчальних закладів на творчість (І.Гуткіна, В.Кан-Калик, Н.Кичук) процесу розвитку творчого потенціалу студентів під час навчально-пізнавальної діяльності (С.Гасанов, П., В.Лисовська, О.Приходько та ін.), формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості (Н.Брутусова, З.Левчук, А.Линенко). Серед методистів можна назвати роботи Л.Варзацької, А.Зимильдінової, М.Проць [2], О.Савченко [5; 6; 7] та ін.

Однак проблема підготовки студентів за новими програмами та підручниками з читання для учнів третього класу розроблена науковцями-методистами недостатньо і тому є актуальною.

Мета статті. Висвітлити підготовку майбутніх учителів до роботи за новими літературними читанками для третього класу. Для цього проаналізувати літературні читанки різних авторів, зробити висновки й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. «Читання – це віконце у світ, який пізнає й оцінює дитина, починаючи читати», – зазначав В.О. Сухомлинський [8, 267].

Сьогодні вироблено різні підходи до читання в початкових класах, однак розкриємо провідні ідеї нових читанок з літературного читання для учнів третього класу, які вже третій рік вчать за новою програмою відповідно до Державного стандарту загальної початкової освіти [1, 1-18]. Підручник «Літературне читання. Українська мова. 3 клас» (авт. О. Савченко) відповідає програмі з літературного читання для 3 класу. Однак він особливий за змістом, структурою та оформленням. Проаналізуємо його детальніше [5]. У ньому основна увага спрямована на формування самостійності учнів під час роботи з художніми творами, навичок усвідомленості та швидкості читання вголос і мовчки. Воно визначається орієнтовно співвідношенням 50% і 50% [6, 10-11].

Відповідно до програми є змістова лінія «Коло читання», у якій одинадцять розділів: «Цікава книга природи», «Від слова до книги», «Із джерел народної творчості», «Літературні казки і п'єса-казка», «Зачарувала все весна», «Байки Леоніда Глібова», «Шевченкове слово», «Українські письменники про світ природи і дитинства», «Із скарбниці казкарів світу», «Про винаходи і винахідників», «Візьму перо і спробую» [3, 123]. Коло читання розширено новими жанрами: байкою, п'єсою, п'єсою-казкою, легендою. Запропоновано сюжетні схеми для переказу змісту казок, доповнення їхнього початку чи розвитку подій. Цей прийом допомагає включити дітей у творче читання казок, поданих скорочено, зацікавлює їх до читання в повному обсязі. Схеми розміщено на форзацах. Завдання до текстів орієнтують на роботу учнів як під керівництвом учителя, так і самостійно.

Зміст підручника має зацікавити учнів, тому що дібрано твори з новітньої дитячої літератури відомих авторів. Діти читатимуть твори Т.Шевченка, Лесі Українки, Л.Костенко, В.Сухомлинського, О.Донченка, А.Коваль, В.Дацкевича, А.Лотоцького, О.Буценка, Н.Забіли тощо. У структуру підручника закладено рубрики: «Зміст навчального матеріалу» та «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» [5, 34; 45; 65; 83; 110; 128]. Зміст і структура підручника повинні забезпечити формування читацької компетентності, якою діти оволодівають, читаючи різні за жанром і обсягом твори, виконуючи цікаві розвивальні завдання.

У підручнику вміщено ілюстровану заставку у вигляді розгорнутої книги; звернення-настанова до учнів щодо опрацювання тієї чи іншої теми розділу.

Структурно підручник складається з розділів, основних текстів (творів різних жанрів); позатекстових компонентів; супровідного ілюстративного матеріалу. Важливим є блок самоконтролю «Перевір свої досягнення» [5, 45;92; 140;171].

У підручнику передбачено реалізацію розвивальної функції дитячого читання. Тому відібраний зміст виховує інтерес і повагу до рідної мови, привертає увагу до її багатства, милозвучності, розкриває засобами художньо-пізнавального аналізу текстів глибинні образи української історії, культури, обрядовості. Наприклад, твори розділу «Сторінки історії», «Як не любить той край» [5].

Підручник містить словник наголосів і незрозумілих слів, наявних у текстах, що привчає учнів працювати з довідковою літературою. Також вміщено матеріал для повторення вивченого.

Отже, майбутні вчителі усвідомлюють, що зміст підручників «Літературне читання» спрямований на досягнення мети, розв'язання завдань, визначених у програмі; моделює систему навчання учнів читати і повноцінно

сприймати художній твір як мистецтво слова, вимагає спостережливості, творчої уяви, почуття поетичного слова, здатності сприймати звукові та словесні образи, емоційно реагувати на художній образ [5].

Як зазначають методисти, ілюстративний матеріал підручника багатофункціональний: репродукції картин відомих художників, зміст яких співзвучний художнім творам, спрямовані на збагачення уявлення учнів про створення та взаємодоповнення художнього образу засобами літератури й живопису, розвиток мовлення, умінь визначати настрій поета та художника, творів мистецтва загалом [2; 7].

У підручнику є методичний апарат, працюючи з яким учень може реалізувати ідеї компетентнісного підходу. Наприклад, із метою формування в учнів умінь вчитися їм пропонуються завдання на порівняння текстів, учинків дійових осіб, постановку завдань до прочитаного, доведення, визначення головної думки. Аналіз методичного апарату показав, що він вміщує: запитання і завдання до читання, у процесі читання та після читання твору [5, 23; 34; 46; 67; 78; 97; 112; 128; 143].

Отже, підручник «Літературне читання» авт. О. Савченко цікавий за змістом, доступний за структурою та оформленням.

Альтернативний підручник «Літературне читання» авт. В.О. Науменко порівняно з підручником О. Савченко структурно має тільки два розділи: «З народного джерела» та «З літературної скарбниці», зміст яких формує у третьокласників читацьку компетентність [4, 12; 64]. Однак у цих розділах є багато підрозділів. Серед них «Світ поезії», що складається з двох частин: «Поетична майстерня» і «Поетична збірка». Він починається вступною інформаційною статтею, основне призначення якої полягає у тому, щоб викликати в дітей бажання читати поезію, усвідомлювати її; уточнити розуміння учнями значення термінів: «лірика», «пейзаж», «пейзажна лірика». Однак, як нам видається, ці поняття вводити в словниковий запас ще зарано, оскільки в третьому класі навчаються 8-річні діти, і для них це недоступно.

Як зазначає автор, концептуально зміст «Поетичної майстерні» виконує завдання підготовки учнів до читання і розуміння поезії [4, 87].

У третьому класі стоїть завдання ширше: навчити учнів аналізувати поезію, а для цього-треба знайти «ключ», який подає поет у творі для розуміння читачем його почуттів і думок. Для цього дібрана одна група творів, у яких змальований вечір (він особливий у кожного поета), над кожним твором записано слово – літературознавче поняття.

Друга група віршів представлена поезіями, в яких передано почуття: «замилування красою природи», «тривога», «замилування переплітається зі смутком», «спокій», «захоплення», що на нашу думку є складним для розуміння дітей цього віку.

Науковці-методисти зазначають (і ми в цьому переконані) що не всі твори, які є в «Літературній читанці», доступні для 8-річних дітей [2; 6; 7]. Багато з них є перекладеними з російської мови. Наприклад, «Казка про рибака і рибку» О. Пушкіна, «Коник-Горбоконики» П. Єршова та інші. На наш погляд, у них недосконалий переклад, трапляються слова, які викликають подив та незрозуміння учнями їхнього значення. Наприклад, *каптур, борозна, косовиця, копа (одиниця лічби, що дорівнює 60), хорт, свита, ушухля, провалля, омар, цюгла* та інші.

Потрібно зазначити, що окремі з поданих творів є складними за змістом: «Казка про старого гнома» (43); «Як зажурився веселий казкар»; «Прелюдія весни» (с.143); «Лелеки» (с.149).

До складних за змістом належать і віршовані твори: «Вечір гномів» (с. 42), «Казка про Оха-чудодія» (с. 71); «Лада прекрасна» (81); «Пастелі» (с.101) «Тюхтій і Торохтій» (с.121); «Курличуть хмари, тьохкає вода» (с.125); «Грім» (с.127) тощо.

Оформлення цієї літературної читанки не цілком доречне: багато невідрізнених малюнків (с. 12; 19; 22; 37; 45; 81; 92; 101; 115; 122; 162; 172).

Отже, «Літературна читанка» (авт. В.О. Науменко), хоча й відповідає новій навчальній програмі, однак добір текстів одноманітний, мало оповідає, відсутні уривки з повістей.

Для формування умінь і навичок майбутніх учителів сприймати, розуміти й оцінювати нові літературні читанки, ми вважаємо за доцільне використання прийому рефлексії, сутність якого – в оволодінні умінням оцінювати зміст, структуру та оформлення програми та підручників, визначати свої позиції та позиції партнерів по групі. Студенти набувають вміння глибокої рефлексії, смислової й оцінної інтерпретації програмового матеріалу з української мови для 3 класу.

Уважаємо, що для формування у студентів умінь аналізувати літературні читанки потрібно застосовувати групу методів активного навчання (групова робота, інтерактивні вправи, ігрові методи, інсценізація, драматизація тощо), що мають доповнюватися традиційними методами (лекція, вправи, робота з підручником тощо). Наприклад, групова дискусія у тренінгу є способом активізації групової роботи, аналізу та корекції необхідних поведінкових проявів літературних героїв. Але групова дискусія є також самостійною педагогічною технологією і характеризується як метод традиційного навчання, наприклад, під час проведення змістового аналізу прочитаних творів. Ігрові методи, включені в тренінг, є цікавими і доступними для третьокласників.

Висновки. Отже, підготовка майбутніх учителів до роботи з новими літературними читанками передбачає ознайомлення їхнім змістом, форму-

вання в них уміння аналізувати його, добирати методи і форми роботи над художніми текстами в третьому класі початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти / Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–18.
2. Зимильдінова А. С., Проць М. М. Методика викладання української мови в початкових класах : методичні рекомендації / [Уклад. А. С. Зимильдінова, М. М. Проць] – Дрогобич : Посвіт, 2013. – 136 с.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 392 с.
4. Науменко В. О. Літературне читання. Підр. для загальноосвітніх шкіл. 3 клас / В. О. Науменко. – К. : Грамота, 2013. – 167с.
5. Савченко О.Я. Літературне читання. Українська мова. 3 клас : підручник / О.Я. Савченко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с.
6. Савченко О. Мета і результат уроку в контексті компетентнісного підходу / О. Савченко // Початкова школа. – 2015. – № 3. – С. 10–15.
7. Савченко О. Я. Методичний аналіз підручника «Літературне читання» для 3 класу : зміст, структура, методичні настанови / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2014. – №. 5. – С. 1–5.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : У 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 548 с.

REFERENCES

1. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity / Pochatkova shkola. – 2011. – № 7. – S. 1–18.
2. Zymul'dinova A. S., Prots M. M. Metodyka vykladannia ukrainskoї movy v pochatkovykh klasakh : metodychni rekomendatsii / [Uklad. A. S. Zymul'dinova, M. M. Prots] – Drohobych : Posvit, 2013. – 136 s.
3. Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z navchanniam ukrainskoїu movoїu. 1–4 klasy. – K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2011. – 392 s.
4. Naumenko V. O. Literature chytannia. Pidr. dlia zahalnoosvitnikh shkil. 3 klas / V. O. Naumenko. – K. : Hramota, 2013. – 167 s.
5. Savchenko O. Ya. Literature chytannia. Ukrainska mova. 3 klas : pidruchnyk / O. Ya. Savchenko. – K. : Vydavnychi dim «Osvita», 2013. – 192 s.
6. Savchenko O. Meta i rezultat uroku v konteksti kompetentnisnogo pidkhdou / O. Savchenko // Pochatkova shkola. – 2015. – № 3. – S. 10–15.
7. Savchenko O. Ya. Metodychni analiz pidruchnyka «Literature chytannia» dlia 3 klasu: zmist, struktura, metodychni nastanovy / O. Ia. Savchenko // Pochatkova shkola. – 2014. – №. 5. – S. 1–5.
8. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory: U 5 t. / V. O. Sukhomlynskyi. – K. : Radianska shkola, 1977. – T. 3. – 548 s.